

OKTATÁSI REFORMUNK TANULSÁGAI

Kerekasztal-beszélgetés a Létünk szerkesztősége és az adai Oktatási és Művelődési ÖÉK szervezésében —
Ada, 1983. IV. 27.

A Létünk szerkesztősége az adai Oktatási és Művelődési ÖÉK-kel karöltve április végén kerekasztal-beszélgetést szervezett Adán Oktatási reformunk tanulságai címmel. A beszélgetést *dr. Tóth Lajos*, az újvidéki Természettudományi-Matematikai Kar tanára, a Létünk szerkesztő bizottságának tagja vezette.

A beszélgetésben részt vettek: *Pavlovics Ilona* óvónő, az adai iskoláskor előtti gyermekintézmény igazgatónöje; *Boros Károly*, az Obnova Építővállalat dolgozója; *Tajti György*, az adai Oktatásügyi ÖÉK társult munka tanácsának elnöke, a Potisje dolgozója; *Schumacher József* pedagógus; *dr. Cseh Pál* gyermekgyógyász; *Nagy László* a szabadkai Foglalkoztatási ÖÉK titkára; *Garai László*, a Képes Ifjúság újságírója; *Csuvik József*, a Petar Drapšin Oktatási Központ igazgatója; *Raffai Éva* óvónő.

Dr. Tóth Lajos

Bonyolult, de nagyon időszerű témát tűztünk napirendre. Sokat beszélünk az oktatási reformról, a kérdés azonban az, hogyan és miképpen közelítsük meg a problémát, miből induljunk ki, a saját gyakorlati problémáinkból, ahogy szélesebben értelmezzük-e a problémakört. Mi ez utóbbit választottuk. Szeretnénk főbb vonalaiban megvilágítani az oktatási helyzetet, vázolni a problémákat, számba venni néhány elméleti vívmányt, kísérletet és tapasztalatot, amely most már az elméletnek is szerves részévé vált. Abból indulnánk ki, hogy milyen is az oktatási helyzet világviszonylatban. Az oktatásnak ugyanis mind jelentősebb szerep jut az általános társadalmi haladásban: hajtóereje, de egyben fokmérője is a fejlődésnek. Mind gyakrabban írnak és beszélnek arról, hogy egyes országok fejlődését jórészt a tudomány és az oktatás fejlődése határozza meg. Az a figyelem, amelyet a társadalom erre a két egymással összefüggő területre fordít, meghatározó jellegű.

A második kiindulópont, az oktatás sokat emlegetett világválsága, szoros kapcsolatban van az előbbivel. Ezt követi a mennyiségi és minőségi fejlődés kérdésköre. Voltaképpen a válság jelei a minőséggel kapcsolatosak, a minőségi problémák viszont a mennyiségekből adódnak, mert ha pl. hazánkban is összehasonlítjuk a háború utáni állapotokat a jelenlegivel — a tanulók és iskolák számát, valamint az oktatásra fordított eszközöket —, akkor óriási fejlődés tapasztalható. A minőségi fejlődés, illetve fejlesztés pedig már szorosan kapcsolódik a társadalmi igényekhez és elvárásokhoz. Nem mindegy, hogy az oktatás rendszere mit nyújt a társadalomnak, s hogy mennyiben járul hozzá az általános fejlődéshez. Ilyen téren bizonyos lemaradás észlelhető. Ezt persze nagyon nehéz bizonyítani, mert vannak a társadalomnak olyan területei is, amelyek még jóval az oktatás mögött kullognak. Például nagyon nehéz megállapítani, hogy az egészségügy fejlődött-e gyorsabban, vagy pedig az oktatás. Viszont ha abból indulunk ki, hogy mennyiben képes az oktatás kielégíteni a társadalmi igényeket és mennyiben felel meg a társadalmi elvárásoknak, akkor kétségtelen, hogy bizonyos fokú lemaradás tapasztalható, különösen minőségi vonatkozásban. Ez rendszerint így van minden fejlődő országban: a dinamikus mennyiségi fejlesztéssel nem jár együtt a minőségi fejlődés is.

Téziseinkben kitérünk a reformcélokra is, amelyeket világszerte, különböző elnevezéssel igyekeznek megvalósítani. Comenius óta folyton reformálunk, csak hogy az utóbbi évtizedben ez a fejlett és fejlődő országokban mindenütt még jobban előtérbe került. A tézisekben említetem, hogy vannak részleges és átfogó, jól megalapozott és rögtönzött reformok. A hazánkban végrehajtott reformok közül az 1958-as csak részleges volt, mivel csupán az általános oktatást érintette. Az 1960—65-ös reformok viszont a középfokot ölelték fel. Egyesek bizonyosan emlékeznek még rá, hogy a Szövetségi Képviselőház 1960-ban hozott határozatai nyomán indult el az a folyamat, amely az oktatás és a munka világát közelíti egymáshoz. Az, hogy egy reform megalapozott-e vagy rögtönzött, nagymértékben az előkészítő fázistól függ. Vannak olyan országok — pl. Svédország —, ahol 15 évig készítették elő a reformot, aztán rájöttek, hogy végtelbe estek. Mire ugyanis a megvalósításra került a sor, akkorra már egyes alapvető elgondolások elévültek. Viszont a vajdasági és horvátországi hozzáállás, ahol ehhez az átfogó oktatási reformhoz először láttak hozzá, a svédhez viszonyítva, a másik végtel. Az előkészítő fázis mindössze egy évre korlátozódott.

Kétségtelen, hogy a hetvenes évek elején már világossá vált: oktatásunkat számtalan elavult vonás hátráltatja. Ide sorolhatjuk a dualizmus maradványait, az intellektualizmust, illetve az úgynevezett didaktikai materializmust, amelynek a lényege minél több tényanyagot nyújtani a tanulóknak. Tehát a memorizálásra helyeztük a hangsúlyt, ami már néhány évtizeddel korábban is elavult volt. A múltban hullámszerű újítások követték egymást: rövid ideig a csoportmunkát alkalmaztuk, azután beszámolóí módszer volt terjedőben, majd a tesztek következtek, s végül

minden feledésbe merült. Tehát hiányzott a következetesség, a folyamatos fejlesztés.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség X. kongresszusa meghatározta az irányelveket, a célokat az oktatás megreformálására, de nem szabott határidőt. Ez a köztársaságok hatáskörébe tartozott. A megfelelő fórumok hozzáállásán múltott, hogy mikor látnak hozzá a reformhoz. Az előkészítő fázis tehát kétségtelenül rövid volt Vajdaságban és Horvátországban, a nekilendülés pedig igen merész. Nyolc év távlatából most már világos a tudományos megalapozottság hiánya. Tudományon itt elsősorban a neveléstudományt értjük, amely a reform kezdetén csakúgy, mint ma is némileg lemaradt a fejlődésben és még mindig a többi tudományág mögött kullog. Ennek ellenére azért mégis nyújthatott volna bizonyos támpontokat, amelyeket nem vettek figyelembe a reform előkészítő fázisában. Ez vonatkozik például a tantervek kidolgozására, aztán az egyes oktatási profilok kialakítására stb.

Oktatási rendszerünkben nagy változások következtek be, elsősorban a középfokon. Előtérbe jutott a szakmai képzés, amely minden reform sarkalatos pontja; ezen áll vagy bukik az adott reformmozgalom. A szakképzést kellően megalapozni, hogy az említett minőségi elvárásoknak is megfeleljen és azt nyújtsa a társadalomnak, gazdaságnak, amire valóban szüksége van, ez egy igen bonyolult kérdés. Ehhez óriási tudományos és szakmai erőfeszítésre van szükség. Nálunk voltak ilyen erőfeszítések, de nem elegendők; hiányos volt a szervezésük és a tudományos megalapozásuk.

Az általános műveltség fontossága, különösen egy öngazgatású társadalomban, vitathatatlan. Ebből indultak ki azok is, akik annak idején az egységes középiskola kialakítását szorgalmazták. Később kitűnt, hogy nem ilyet akartunk, s ezt a lesújtó eredmények csak tetézték. De vajon valóban aggasztóak-e ezek az eredmények? Tudvalevő, hogy az egységes középiskolát Vajdaságban a tanulók 26—27 százaléka nem fejezi be, 12 százalékuk lemorzsolódik, 14—15 százalékuk viszont ismételi. Valóban jogos a kérdés: aggasztóak-e ezek az eredmények? Vagy esetleg a követelmények a túl magasak? Az egységes középiskolák „kis gimnáziummá” váltak, ahova azelőtt a jobb tanulók jártak, mert ott valóban magasak voltak a követelmények. Nem volt összhang az elképzelés és a megvalósítás között. Egy alapjában véve jó és helyes elképzelés: minél több általános műveltséget nyújtani a tanulónak — mert ezzel biztosítjuk többek között az egyének mobilitását és ez az alapja a szakmai képzésnek is — a valóra váltáskor részben csődöt mondott. Sok tanulónak nem felel meg ugyanis az efféle oktatás, mivel ez még nincs egészen összhangban a fejlődési szinttel, különösen pedig a lakosság kulturális szintjével és igényével.

A szakmai képzés, a hivatásirányú oktatás egyik alapvető problémája a káderprofilok kialakítása. Zárójelben mondom, hogy voltak kigondolt, tehát nem reális szakmai profilok. A természetes az lett volna, hogy a társult munka, illetve a gazdaság határozza meg a maga káderprofiljait,

és ennek alapján alakítsa ki az oktatási rendszer a maga képzési profiljait, majd dolgozza ki a tantervet. Valahogy ez a három lépés összefolyt nálunk, és mivel az idő sem volt elegendő, meg a kádertervezés sem volt kifogástalan, így kerülhetett sor az úgynevezett kigondolt és felaprózott profilokra. Olyanokra, amelyekre a társadalomnak és a gazdaságnak nem volt szüksége. Később némileg korrigálták ezeket a profilekat: a 287 profilt 166-ra csökkentették. Utána további csökkentések következtek, mert akkor már világossá vált, hogy szélesebb profilú szakemberekre van szükségünk. Annak idején már sokan rámutattak arra, hogy az automatizáció korában általában szélesebb profilú szakemberekre van szükség, és bár minden emellett szólt, mégis felaprózták a profilekat.

A szakirányú oktatás az oktatási iközpontokban valósul meg. Az úgynevezett iskolaközpontok, amelyek már a 60-as évek elején kialakultak, most egy jelentős változáson mentek át. Olyan önállóságot biztosítottunk nekik a tantervkidolgozás, a tankönyvírás és a normatívák meghatározása terén, amely meghaladta az erejüket.

A tézisekben említettem a demokratizmus és az átjárhatóság elvének alkalmazását is. Az átjárhatóság elve összefügg a demokratizmus alkalmazásával. Eszerint mindenki számára biztosítjuk, hogy azt tanuljon, ami neki megfelel, illetve hogy az oktatás megfelelő fokozatait végigjárja és megfelelő diplomához jusson. Csakhogy ennek vannak bizonyos buktatói. Egyrészt azért, mert ennek az elvnek a szorgalmazásával úgyszólván mindenki az egyetem felé irányította a tekintetét. Ott viszont tovább folyt az expanzió, amely komoly károkat okozott társadalmunknak. Az egyetem és a felsőfokú oktatás ilyen arányú felduzzasztása hiba volt. Többféle szempontból is. Felmerül a kérdés, hogy ki kit vezetett itt félre? Tudniillik az egyetemisták, a beiratkozott egyetemi és főiskolai hallgatók 40—50 százaléka az első évben vagy ismételt, vagy lemorzsolódik. Tehát óriási energia-, eszköz- és időpazarlásról van szó. A kritérium süllyed, az egész osztályozási rendszer relatív, s a kimutatott eredmények is viszonylagos értékűek.

Az úgynevezett pedagógiai belső reform kérdéseit többször taglalták és rámutattak a megtorpanásaira. Milyen reform az, amelynek egy igen fontos mozzanata vagy komponense, tehát az, aminek magán az iskolán belül kellett megvalósulnia, csak részben vagy kismérséklettel valósul meg?

Néhány szót szólnék a szabályozásról és önszabályozásról. A szabályozás az öngazgatásban igen bonyolult feladat. Létezik egy külső, törvényes szabályozás, amely nálunk rendszerint a következőképpen néz ki: hoznak egy törvényt majd többször korrigálják. Magunk sem tudjuk sokszor, hogy mi sarkall bennünket olyan feladatok kitűzésére, amelyeket az adott helyzetben képtelenek vagyunk teljesíteni. A belső, iskolán belüli önszabályozás is problematikus. Elemeztem húszegynéhány központ statútumát és egyéb dokumentumát. Valamikor a törvények meghatározták, hogy az iskolaigazgatónak ez és ez a feladata, mostanában viszont ezt a munkaszervezetekre bízzák. Csakhogy a munkaszervezet nem eléggé képesített erre. Hisszük, hogy az öngazgatás fejlettebb fokán a munka-

szervezetek képesek lesznek arra, hogy állandóan és tervszerűen fejlesszék önmagukat. Az önfejlesztés ugyanis a fejlődésnek egy magasabb szintjét jelzi.

Az irányításnak és a vezetésnek is megvannak a maga fogyatékségei. A vezetés többek között a tudomány gyakorlati alkalmazását, átvitelét ihivatott megvalósítani. Ezen a téren rengeteg probléma merül fel az iskolaközpontokban, ami elsősorban a pedagógiai vezetés hiányosságaiban jut kifejezésre. Központjainkban évente négyszer megtárgyalják az elért eredményeket, és ezzel rendszerint be van fejezve. Maga a tudomány is lemaradt, ami az eredményesség értelmezését illeti. Az eredményességet mi arra korlátozzuk, hogy hány kitűnő, jeles stb. tanulóknak van. Ezek a mutatók azonban relatív eredményt tükröznek. Mert a kritériumok igen különbözőek és az értékelési rendszer ingtag. Nem a pedagógusok és az iskolák hibáztathatók ezért, hanem a tudomány és részben a külső irányítás. Ezzel a kérdéssel a Létünkben többet kívánunk foglalkozni.

Az oktatási központok és a társult munka kapcsolatában, együttműködésében jelentős haladást értünk el. Sikerült közelebb hozni az oktatást és a társult munkát, a munka világát és az oktatási rendszert. Végső célunk az, hogy az oktatás a társult munka rendszerének szerves részévé váljék. Ez igen hosszú folyamat, jól meg kell ismerniük egymást az érdekelteknek, mert csak így lehetséges a szorosabb és magasabb szintű együttműködés. Úgy tudom, hogy Aidán pl. ez az együttműködés átlagon felüli.

A pedagógiai reformnak sarkalatos pontja az óra- és tanterv korszerűsítése. Ezen a téren úgyszólván semmi sem jelzi a minőségi változást. Bizonyos, hogy ezek a mai tantervek valamivel jobbak a korábbiaknál, mert tanulunk a saját hibáinkon, ám ettől még nem korszerűek. Itt is lemarad az elmélet. A probléma tehát az, hogy ezzel a kérdéssel sem foglalkozunk behatóan, szakszerűen, magasabb szinten — országos méretekben. Felvetődik ugyanis a kérdés, hogy mennyire képes Vajdaság egy ilyen összetett feladattal — beleértve a célokat, feladatokat, a tartalmi komponenst és a megvalósítást is — egymaga megbirkózni. Minden művemben szorgalmazom a jugoszláv szintű összefogást. Erre több szempontból is szükség van. Most már valami történik ez irányban, de megint jogos a bírálat: ez sem mindig elég korszerű. Az a bizonyos törzsanyag is jórészt a tradicionális felfogásokat tükrözi.

Az oktatás korszerűsítését, az új oktatási technológia alkalmazását illetően a probléma abban nyilvánul meg, hogy a technikai eszközök még nem kerültek széles körű és állandó alkalmazásba. Vannak ugyan kivételes esetek ebből a szempontból, de a lemaradás sokszor állandó és aggasztó méreteket ölt.

Az elméleti és gyakorlati képzés összehangolása terén tapasztalható némi haladás. Hogy a szakmai képzést hogyan szervezi meg a központ, van-e egy kialakult rendszere, ez jórészt az adott körülményektől függ. Sokan felróják, hogy nem nyújtunk a tanulóknak kellő gyakorlati kép-

zést. Ehhez elég idő sincs egyes szakmáknál, mert a kétéves szakmai képzés erre nem elegendő. Az új törvény korrigálja ezt, azonban kérdés, hogy vajon ez kimunkált koncepción alapul-e? A koncepciót mindig tudományosan kell megalapozni.

Az oktató-nevelő munka eredményességéről már beszéltem, most szólnék még néhány szót a nevelésről. Reformmozgalmunk egyik célkitűzése az volt, hogy a nevelést előtérbe hozza, megvalósítsa az oktatás és nevelés: a tudásszerzés, a képességfejlesztés — a személyiségformálás egységét. Tudniillik ez az egység felbomlott a nevelés kárára, s a nevelés háttérbe szorult. Ennek jelentős tényezői, előidézői a tantervek, a sokat emlegetett intellektualizmus. Nagyon sok tényanyagot zsúfoltunk a tantervekbe, a tankönyvekbe, és akarunk bezsúfolni a gyerekek emlékezetébe, s éppen ezért mind kevesebb marad meg tartós tudásként. De vajon tudunk-e egyáltalán nevelni? A nevelés — amelyet különböző elnevezéssel illetünk: marxista képzés és nevelés, világnézeti nevelés, erkölcsi nevelés, valamint az eszmei-politikai tudat, az erkölcsi tudat kialakítása és végül az öngazgatói tudat kialakítása — még mindig gyenge pontunk. Ezek nagyon bonyolult dolgok, és mi az egyetemen sem képesítjük megfelelően a hallgatókat a nevelőmunkára, tehát a pedagógusképzés sem elég korszerű. Emellett nem tudunk kialakítani megfelelő továbbképzési rendszert, pedig a reformot voltaképpen azzal kellett volna kezdeni: a pedagógusképzés reformjával. Történt ugyan valami változás '73-ban; megszűntek a tanítóképzők, kialakultak a pedagógiai akadémiák, ez azonban csak szervezeti változás, amellyel nem párosult kellő mértékben a minőségi változás. Ez pedig szoros összefüggésben van azzal, hogy vonzóvá tettük-e a pedagóguspályát, és tudunk-e jobb munkára serkenteni. Lehetett volna komolyabb lépéseket tenni ezen a téren, de ezt sem irányították és koordinálták kellőképpen, s habár volt néhány komolyabb mekilendülés, a végső eredmény sohasem volt kielégítő. Tehát előbb vonzóvá kell tenni a pályát, s aztán felállítani a követelményrendszert: megkövetelni, hogy az iskoláknak ezt és ezt kell elérniük, ilyeneknek kell lenniük. Azonfelül mindenkinek, az igazgatótól lefelé, a funkciójának megfelelő munkát kell végeznie — a munkamegosztás alapján.

A reform előkészítő fázisában komoly mulasztások történtek. Nem végeztük el az előző oktatási rendszer mélyreható elemzését. Nem vontuk le a kellő tanulságot: mi volt benne a rossz és mi a jó. Az anyagi bázis elemzését sem végeztük el. Nem adtunk választ arra a kérdésre, hogy mibe kerül a korszerű oktatás? Felmérések bizonyítják világszerte, az Egyesült Államoktól a Szovjetunióig, hogy ez a legösszegezőbb befektetés. Igen, ha a befektetés módja is egyszerű és megokolt. Tehát nemcsak a szükséges anyagi eszközöket kell az oktatás számára biztosítani, hanem követelményeket is kell támasztani vele szemben.

A reform tehát egy végnélküli, befejezetlen harc, amelynek mély humanus jellege van, mivel az ember felemelkedését szolgálja és társadalmi fejlődésünk szolgálatában áll. Ezért némileg aggasztó, hogy nem tudunk e téren gyorsabban előrehaladni.

Pavlovics Ilona

Én úgy érzem, hogy az egész reformot már jóval a középiskola, sőt az általános iskola előtt kellene elkezdni, az iskoláskor előtti intézményeknél. Mióta a meghívót megkaptam, állandóan az jár az eszemben, hogy meg kell végre mondani valahol: nem nevelünk tudatosan. A programnak a nevelésre vonatkozó része nem vált azzá, amivé kellett volna. Nem az emberi minőség formálását tartjuk szem előtt, és nem ez a központi probléma. Ritkán és keveset beszélünk arról, hogy az iskolák nem aktivizálják eléggé a gyerekeket. A sok tétlen fiatalnak, meggyőződésem szerint, aktivitást kell biztosítani. Segíteni kell őket; anyagi, erkölcsi, emberi segítségre van szükségük. Időt kell szakítani és időt kell tervezni is a programokban erre a célra. Segíteni kell nekik eszményképük kialakításában és jobban irányítani fejlődésüket. Én ezeket hiányolom a nevelésből.

Boros Károly

Én az oktatási rendszerben bekövetkezett változásoknál kezdeném. Gyakran beszélünk az általános műveltség fontosságáról. Szerintem az általános műveltségre az utóbbi években Vajdaságban sokkal nagyobb súlyt helyeztünk, mint a szakmai képzésre. Ezért van az, hogy amikor a diákok befejezik a tizedik osztályt és a szakirányú oktatásra iratkoznak, évente három-négy, esetleg hét komolyabb gyakorlatuk van, és ettől várjuk a szakma elsajátítását. Tíz évvel ezelőtt, abban a bizonyos inasiskolában, amelyet sokszor még vissza is sírunk, három évig tanulták a szakma fortélyait, most pedig — amikor a tudományos és műszaki fejlődés ihmetetlen léptekkel halad — heti háromórás gyakorlattól várjuk el mindezt. Baj van ezenkívül a szakma iránti érdeklődéssel is. Egyes szakmák iránt még akkor sincs érdeklődés, ha aránylag magas személyi jövedelmet biztosítanak. Senki sem megy fizikai munkásnak, senki sem megy pl. öntőnek. A társadalmi rétegződés is oda hat, hogy egy orvos — mondjuk nem fogja a fiát kőművesnek adni, akárhogy szeretne is az lenni, mert annak nincs társadalmi tekintélye. Az oktatási központok kezdenek kommercializálódni. Versengés van közöttük, versengenek a diákoként, mert pénzt látnak bennük. Nagyon jó volna, ha bizonyos szempontból visszatérnénk a régi rendszerre, mert oktatási rendszerünknek együtt kell fejlődnie a gazdasági rendszerrel. A társadalom részére annyi és olyan szakembert kell képezni, amilyet és amennyit a technológiai, a társadalmi-politikai folyamat megkövetel.

Tóth Lajos

Nem vagyunk megelégedve a régivel, mindig jobbat akarunk. Én a könyvemben javaslatot tettem a 8 + 1 + 3-as oktatási rendszer kialakítására, amely rendszer a rugalmasságot is magában foglalná.

Tajti György

Nem vagyok hivatott arra, hogy értékeljem az oktatási rendszert, csak az eddigi tapasztalataim alapján beszélek. 20 éve vagyok szakmunkás. Én még annak idején mesternél tanultam. Most azt tapasztalom, hogy a gyerekek az iskolaközpontokban nem eleget foglalkoznak a gyakorlati munkával. Sőt nem is a gyakorlati munkával, hanem a munkához való viszonyulással, a munka szeretetével vannak problémák. Az iskolában eltöltött időt hiába hosszabbítjuk, ha a szakmai, vagyis a gyakorlati képzés háttérbe szorul. Ugyanis, ha most egy szakember kijön az iskolából, azt semmire sem tudjuk használni. Nem szeretették meg vele a munkát és a szakmát. Az én mesterem elég jó volt, tőle tanultam meg azt is, hogy aki jobban dolgozik, az többet is keres, tehát kifizetődik jól dolgozni. Azt mondják, hogy mi kapzszik vagyunk. Dehogy, csak arról van szó, hogy megszerettették velünk a munkát. Mégpedig azzal, hogy ott lehetünk közvetlenül mellette. Ahogyan a kisgyermek a szülők segítségével tanul meg járni, ugyanúgy a munkás is a mester segítségével tanul meg dolgozni. Ha jönnek a diákok a munkaszervezetbe, nem kíséri őket senki. Leülnek, nem csinálnak semmit. Nem sírjuk mi vissza azt a szigorot, amit velünk szemben alkalmaztak, de legalább figyelték ránk, eredményt kértek tőlünk. Most viszont az a lényeg, hogy munkakezdésre ott legyenek, leteljen a munkaidő, s hogy közben hogyan viselkedtek, milyen eredményt értek el, mit dolgoztak, úgy látom, azt senki sem kéri számon tőlük. A szakmát csakis a gyakorlattal lehet megszerettetni és elsajátítani. Munkatársaimmal arra a megállapításra jutottunk, hogy mindegy, milyen elnevezése van a reformnak, vagy hányféle, a lényeg az, hogy a szakma szeretetére és munkára csak a munkahelyen lehet nevelni az embert.

Schumacher József

Én más szempontból szeretném megvilágítani a kérdést. Számptalan példával tudnám érzékeltetni, hogy a primőr áru, az újítás mindig kapós. Ez azt jelenti, hogy jó ötletekre van szükség, azok felkutatására, azok kigondolására. Nekünk az iskolában olyan észjárást kellene kialakítani, hogy mindenki a maga pályáján kutasson a jobb megoldások és jobb lehetőségek után. Tehát mindenkinek már az iskolában újtóvá, feltalálóvá, tökéletesítővé kellene válnia. Én ezt várom el az iskolától. Új észjárást, az alkotó ember észjárását kell kialakítani, erre van szüksége az öngazgatónak is. Ennek azonban egyelőre csak az előszele érződik. A napokban értesültem róla, hogy a zentai vegyészeti technikum tanulói pályázaton vettek részt, és egy kifejezetten gyakorlatias feladatot kellett megoldaniuk, többek között a Tisza-víz irthatóvá tételét, elemi csapás esetén. Hogy őszinte legyek, nekem a téma nagyon tetszett. Néhány kéziratot átnéztem, és mondhatom, hogy harmadikos, negyedikes tanulók-

hoz képest rendkívül magas szintűek voltak. Egy katasztrófa esetén tehát ezek a gyerekek el tudnák látni a lakosságot ivóvízzel. Gondolom, ilyen jelenségek vannak már másutt is. Ehhez azonban arra van szükség, hogy tekintélyt szerezzünk az iskolának és a pedagógusnak, s egy olyan köztudatot alakítsunk ki, amely a féltékenység helyett az egészséges versengést szorgalmazza. Az emberiség és a társadalmi fejlődés érdekében.

Cseh-pál Pál

12 éve dolgozom a gyermekvédelmi szolgálatban, s ugyanakkor szülő is vagyok. Én azzal a kérdéssel kezdeném, hogy vajon szükség van-e a reform reformjára? Mindannyian érezzük, hogy valami nem jó, s akkor azt reformáljuk. Mi szülők ugyanis nem sírjuk vissza a régit, de valahogy a múltból próbálunk következtetni arra, hogy miért nem olyan most az oktatási rendszer, mint ahogyan elvárnánk. Mert hogy nem egészen jó, az biztos. A nevelés, sajnos, mind jobban háttérbe szorul. Pedig az ember formálása a szocialista társadalomban elsőrendű feladat, s ez a nevelés pedig csak egyféle lehet, marxista. Tudjuk, hogy törvényszerű a fejlődés, de milyen fejlődésről van itt szó? Minden reggel az utcán kis elsősök cipelik az 5—7 kg-os táskákat, rengeteg tankönyvvel és füzettel megrakva. Ami a tananyagot illeti, az már akkora — ezt orvosi tapasztalatból mondom —, hogy kérdés: el tudja-e a gyermek sajátítani. A tanterv és tananyag szerint erején és képességén felüli ismerettel kell gazdagodni, és sajnos, a szülő segítségére sem igen számíthat. Ugyanis számtalan esetben még az egyetemet végzett szülő sem tudja azokat az új dolgokat, amit az elsős és másodikos gyerek tanul. Egyszerűen érthetetlen, hogy miért kell már olyan korán azokba a kis fejekbe annyi mindent begyömöszölni. Ez a mennyiségi vetülete a kérdésnek, mert a minőséget már nehezebb mérni. Ez utóbbi viszont már a mennyiségből kifolyólag sem lehet valami magas. Azt legjobban a pedagógusok tudják, hogy hány olyan tantárgy van, amely esetében nem elég az adott óraszám, ahhoz, hogy úgy tudjon a diákkal foglalkozni, hogy emellett a nevelésre is jusson ideje. Nyilván ennek az időzavarnak és -hiánynak a következménye ez a nagyobb divatos tesztírás is. Ez a legegyszerűbb és legkönnyebb, ezt kell íratni a gyerekekkel. Mindezt természetesen csak tetézi a tankönyvprobléma is. Most arról szeretnék szólni, hogy mi mindent tartalmaz a tankönyv. Egy egyszerű példát hozok fel: amikor hetedikes volt a nagyobbik lányom, kérte hogy kérdezzem ki fizikából. Mi annak idején az Oveges-féle fizikából úgy tanultuk, hogy az anyag nem vész el, csak átalakul. Hát ez az egy mondat az ő tankönyvében két, és egynegyed oldalon volt különbözőképpen leírva. Vajon a tankönyveknek feltétlenül ilyeneknek kell lenniük? Arról nem is beszélve, hogy hol megjelennek, hol nem.

Az általános műveltség és a szakmai tudás viszonyáról is szólni kell.

Maguk a diákok is érzik, hogy a nyolcadik után két év csak elfecsérelt idő. A szülők is látják, hogy a tananyag csak kibővíti azt, amit az általános iskola utolsó osztályaiban elsajátított. Tehát a kérdés az, hogy az általános műveltség és a szakmai tudás aránya hol és milyen fokon miképpen alakuljon ahhoz, hogy egészséges embert — személyiséget — neveljünk. Miért mondom, hogy egészségest? Mindig voltak, vannak és lesznek is különböző szervi megbetegedések, de nem véletlen, hogy egyre gyakoribbak a pszichoszomatikus megbetegedések. Ezek pedig gyermekeink túlterheléséből erednek. Egy állandó feszültségben — tananyag elsajátítás, tesztírás stb. — élnek. Arról nem is beszélve, hogy a gyermekeknek még játszania is kellene, azonkívül szabad aktivitásra is szüksége van. Gondolok itt valamilyen sportra, képzőművészeti vagy más efféle tevékenységre. Igaz, hogy ma már nem buktatunk, tehát nincs természetes szóródás, legalábbis elemi szinten nincs, de kétségtelen, hogy ennek is van árnyoldala. Mind több az olyan diák, akivel nehezebb dolgozni. Valamikor pl. az osztályfőnöki óra kizárólag a nevelési, a család—gyermek—szülő—nevelő problémákat tárgyalta meg. Ma már ezt is egy-egy óra pótlására, valami ismertetésére vagy más aktivitásra használják fel. Tehát az osztályfőnöki óra sem tudja azt nyújtani, amit elvárnánk tőle.

Nagyon fontos kérdés még a pályaválasztás. Nos az utóbbi időben ez ismét úgy néz ki, hogy próbálunk odahatni: minél előbb válasszon pályát a diák. Itt pedig rendszerint a szülő óhaja érvényesül. Ugyanis egyénként senki sem foglalkozik a gyerekekkel, sem a tanári kar, sem az osztályfőnök. Erre nincs idő. Hanem adva van egy űrlap, vagy tesztlap, ezt kitöltik, komputerrel vagy valami más formában földolgozzák, s ebből kitűnik, hogy ki mennyire alkalmas valamire.

A másik fontos kérdés, hogy mennyire találjuk meg a gyerek énjét. Mert már az újszülöttnak is van énje. A szülőknek és tanároknak is fejleszteniük kell a gyermek egyéniségét, ment csak így lehet egészséges és kiegyensúlyozott személyiség. Azt nemcsak a szülőknek, hanem az oktatási rendszereknek is tiszteletben kell tartaniuk, hogy a gyermek maga válasszon szakmát.

Vagy egy másik dolog, ami középiskoláról lévén szó mellőzhető. Négy évig Hetinben dolgoztam és három éven át tagja voltam a szülői tanácsnak az ottani középiskolában. A szülők ott azt szorgalmazták, hogy a középiskolai oktatást úgy kell megszervezni, hogy jó alapul szolgáljon az egyetemhez. Viszont, amikor én voltam középiskolás, akkor szakközépiskolába jobbra azok mentek, akik nem akartak tovább tanulni. A jelenlegi kétéves képzési szisztémával pl. a középorvosi iskolából kikerült nővéreknek szinte nulla a gyakorlati tudása. Nem jó már a hozzáállás sem a gyakorlati munkához, holott erre van leginkább szükségük. Ezzel szemben akkora elméleti anyagot kell elsajátítaniuk két év alatt a középiskolában, amennyi az egyetemi szintet is megüti, pedig sohasem lesz rá szükségük.

Végül kitérek a tanár úrnak arra a megjegyzésére, miszerint a könyvében javasolta a 8 + 1 + 3-as felépítést. Konkrét kérdésem van: nyolc

utáni 1 + 3 az a szakmai? Ha ezt az új reformot meg tudják úgy szervezni, hogy jobb legyen a jelenleginél, ott akkor feltétlenül ügyelni kell a nevelésre is és a szaktudás elsajátítására is. Azt szeretném kérdezni, hogy mit tanulnának itt a gyerekek, s mi a szerepe annak a 8 + 1 osztálynak. És még valami: létezik a mi hadseregünkben egy olyan oktatási és képzési szisztéma, amelyet ha nem is teljes egészében, de érdemes volna megszívlelni.

Tóth Lajos

A direkt kérdésre azonnal válaszolok is. Én annak nagyon örülök, hogy orvosok és mások, tehát nemcsak szakmabeliek is eljöttek erre a beszélgetésre, mert az oktatás voltaképpen nemcsak a pedagógusok ügye, hanem az egész társadalomé, és haladunk is ebbe az irányba, csak nem elég intenzíven. Egyik hiányossága ennek a reformnak, hogy ezt a nagyon fontos feladatot, a pályaválasztást, részben megkerüli. Az általános iskolában ugyanis egy orientációs szakaszt kellene kialakítani. Mindenekelőtt a gyerekeket kellene megismerni, és akkor következne az úgynevezett orientáció — tájékozódási szakasz. Ez menne át aztán a pályairányításba, majd végül pályaválasztással végződne. Ez minden korszerű oktatási rendszernek sarkalatos pontja. Voltak elképzelések, hogy fakultatív tantárgyakat vezetnek be a két első középiskolai osztályba, csak mivel ez bonyolult volt, eltekintettek tőle.

A 8 + 1 + 3-as javaslat abból indul ki, hogy a nyolcadik osztályban a gyerekeknek, szülőknek és pedagógusnak már világosan kell látnia, hogy mire képes a diák. Mi megbontottuk az igények és a lehetőségek közötti összhangot. Megnöveltük az igényeket, amelyek nem reálisak, viszont nem tudjuk kielégíteni a szükségleteket, mert oda mennek a gyerekek, ahol nincs rájuk szükség. De ennek az alapjai is a pályairányításban rejlenek. Ez tehát egy igen bonyolult feladat, s világszerte sok gondot okoz. Aki ugyanis a nyolc osztály után kinyilatkozná, hogy nem akar továbbtanulni, annak még egy osztályt kellene elvégeznie — és ez már szakképzéssé alakulna —, s ebből a rendszerből senki sem maradhatna ki. A továbbtanulóknak pedig ez az év lenne igazán a pályaválasztás előkészítése.

Ideális elképzelés, de nehezen valósítható meg, hogy mindenki oda kerüljön, ahol ő is megfelel s ami neki is megfelel. Nagyon örülök, hogy ezt megemlítette. Itt van Nagy elvtárs, ő a Foglalkoztatási Érdekközösség titkára Szabadkán, ő többet tud mondani a tanulók tájékoztatásáról. Némi előrehaladás már történt ezen a téren — a tájékoztatásban. Jelenleg tudniillik jobban tájékoztatják a szülőket, mint korábban. Most például Vajdaság késik egy jó hónapot ezzel, nem jelentek meg azok a bizonyos anyagok, amelyeket évről évre öt nyelven kiadnak. Szabadka viszont kiadott egy ilyen tájékoztatót.

Ha megengedik, hozzászólók, mivel gyakorlatilag én is pedagógus vagyok, s így több szempontból érdekelt ebben a kérdésben. A pályaválasztást szerintünk permanens folyamatnak kellene tekinteni, amely az óvodában kezdődne és az ember nyugdíjba vonulásáig tartana. Lehet, hogy neveltséges amit mondok, ám a műszaki fejlődés oda vezet, hogy az ember a nyugdíjazásáig több ízben változtat munkahelyet és foglalkozást. Az UNESCO egy felmérése kimutatta pl., hogy kétezerig a ma létező foglalkozásoknak körülbelül a 90 százaléka vagy eltűnik, vagy olyan gyökeres átalakuláson megy át, hogy szinte rá sem ismerünk majd. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az embereket fel kell készíteni mind az oktatásban, mind a pályaválasztásban, hogy életük folyamán többször is szakmát változtathassanak.

Én is szólnék néhány szót a reform reformjáról. Nekem az a véleményem, hogy felesleges a reform reformjáról beszélni, hisz mi a gyakorlatban nem valósítottuk meg a reformtörekvések jó részét. Egyes dolgokba csak belekezdünk, ám nem vontuk le a következtetést, hogy mi volt abból a jó, s azt továbbfejlesztettük volna az új iskolarendszerben. Valami teljesen újat akartunk, mikor azonban megrekedtünk, akkor visszakozt hirdettünk. A régre való visszatérést azonban sem a társadalmi fejlődés, sem a műszaki haladás nem engedélyezi. Valószínű, hogy a régitől a jót be kell építeni az új rendszerbe is. Megpróbálom illusztrálni, amit elmondtam. Az oktatási reformmal kapcsolatban a X. pártkongresszusnak az egyik követelménye az volt, hogy az oktatást és a társult munka szükségleteit összhangba kell hozni. Hogy ez mennyire nincs így, az a következőkből is kitűnik. 81-ben tartományi szinten egy felmérést készítettünk a pályaválasztási orientáció keretében, hogy ki mi akar lenni. Tízezer tanuló kérdezte meg, s a feleletekből csak néhány dolgot említenék meg. A tízezerből mindössze 88 tanuló jelentette ki, hogy géplakatos szeretne lenni, holott a társult munka kimutatta, hogy 85-ig 4700 ilyen munkásra van szüksége. 70-en nyilatkoztak úgy, hogy az esztorgályos szakmát választanák, a társult munka pedig 85-ig 2800 esztorgályost igényel. 12 tanuló kívánt hegesztő lenni, a társult munka szükséglete pedig 1108 ilyen munkás. 11 tanuló választotta a kőműves és betonszerelő szakmát, Vajdaság szükséglete viszont 3500 ilyen dolgozó. Úgy érzem, ez élesen illusztrálja a társult munka szükségletei és az iskolarendszer közötti óriási eltérést. Vagy nézzük a következő adatokat! A kimutatások alapján 85-ig a társult munkának 800 mezőgazdasági technikusra lenne szüksége. 81-ben már 1800-an vártak munkára, és minden évben az iskolát újabb 900 diák fejezi be Vajdaságban. Vegyésztechnikusra 900 volt a bejelentett szükséglet, s már 81-ben 1600-an vártak munkára, azóta pedig minden évben újabb 500 fejezi be az iskolát. Közgazdasági technikusból 5700 a szükséglet, és 81-ben már majd 3000-en vártak munkára, de évente Vajdaságban 2500-an fejezik be ezt az iskolát. Ezek

az adatok is bizonyítják, hogy gyakorlatilag mi nem valósítottuk meg azt, ami a reformkövetelések között elsőrendű feladatként szerepelt.

A másik dolog, amit dr. Tóth Lajos említett, az elitizmus. Azt mondtuk, hogy nincs gimnázium, s ezzel az elitizmusnak minden gyökerét elváltuk. Én állítom, hogy az elitizmus tovább létezik, csak most három iskolában. Ezek pedig a társadalmi szakok, a közgazdaság és az egészségügyi szakok. Ezekbe az iskolákba a jeles, a kitűnő és a Vuk-díjas tanulók iratkoznak, míg a többi szakra a bukottak, a pótvizsgázók, a gyöngye tanulók és a jó előmenetelűek. Tehát az elitizmus tovább tart.

Nem valósítottunk meg azonban más reformtörekvéseket sem. A kongresszus például kimondta, hogy egyetlen iskola sem létezhet, amely *csak* a továbbtanulásra vagy *csak* a munkába állásra képezi ki a tanulókat. Szerintem ezzel is hadilábon állunk. Mi tulajdonképpen az egységes középiskolában két évig mindenkit arra ikényszerítünk, hogy vagy végigjárja, vagy elszóródjon. Szakmára, foglalkozásra nem képeztünk ki, hanem, hogy még rosszabb legyen a helyzet, a szakirányú oktatást egy vagy két évre csökkentettük. Munkára nevelni pedig munka nélkül nem lehet. Vagy például mi a kulturologus vagy a fordítói szak, a középfokú jogász és így tovább? Műik ezek a kitalált szakmák, amelyekre gyakorlatilag nincs szükség, mégis évről évre generációkat teszünk itt tönkre. Tehát többreü problémák ezek, amelyeket mielőbb orvosolni kell.

Továbbá a kongresszus határozata szerint iskolarendszerünket úgy kell megformálni, hogy a fiatalok mielőbb munkába állhassanak. Úgy érzem, hogy ezt sem valósíthattuk meg. Elméletileg létezik első és második szakmai fokozat, gyakorlatilag azonban ezzel nem foglalkozunk. Nem építettük be iskolarendszerünkbe az első és második szakmai fokozatot, s nincs biztosítva az átjárhatóság. Az a tanuló ugyanis, aki befejezte a második szakmai fokozatot, igaz, hogy társadalmilag elismert bizonyítványt kap, igaz, hogy ezt elfogadják mindenütt, de ha folytatni akarja tanulmányait a harmadik szakmai fokozaton, akkor vissza kell neki jönnie és pótolni azt a fokozatot, amit nem fejezett be az egységes középiskolában. Tehát ez sem vált be. A társult munkának ebben az ötéves tervidőszakában 27 700 első és második szakmai fokozatot végzett dolgozóra lenne szüksége. Az, amit mi csinálunk a második szakmai fokozaton, függetlenül attól, hogy van 120 verifikált tantervünk, az nem más, mint a foglalkoztatási érdekközösség túzóltása.

A harmadik szakmai fokozatnál pontosan tudjuk, hogy csak elenyésző számú tanuló kapcsolódik be a társult munkába. Aki csak befejezte a negyedik szakmai fokozatot és teheti, nem áll meg ezen a fokozaton, mivel úgy képzeli, hogy technikusként már inkább az irodában a helye, mintsem a gyáracsarnokban. Ezért a negyedik szakmai fokozat után a legtöbben továbbtanulnak az egyetemen. 80-ban például a főiskolákra és az egyetemekre több tanuló volt írtunk be számbelileg, mint amennyi középiskolát végzett tanuló volt abban a generációban. Mert az előző generációkból is maradtak. A beírás 102 százalékos volt. Hát kérdezem én, hogy a társult munka elbírja-e ennek az anyagi terhét? Vagy a társult

munkának szüksége van-e erre? Valószínűleg nincs. Tehát itt társadalmi-politikai lépéseket kell tenni, mert egyes tagozatok nem zárhatók be máról holnapra, hanem csak fokozatosan csökkenthető a számuk. Véleményem szerint ezért nem a reform reformjáról van szó, hanem arról, hogy amibe belekezdünk, azt vigyük is véghez. A régiből át kell venni azt, ami jó és továbbfejleszteni az újban.

Ami itt elhangzott a neveléssel kapcsolatban, azzal teljesen egyetértek. Amíg azonban ilyenek a tanterveink, addig nem hibáztathatjuk az iskolát. Dr. Tóth Lajos megemlítette, hogy most, amikor megtorpantunk, sokan felteszik a kérdést, hogy hol voltunk annak idején. Higgyék el, mi akkor is megmondtuk a véleményünket, ám nagyon sok oktatásügyi dolgozót és pedagógust meg sem hallgattak. Pedig érdemleges véleményt csak ők tudnak mondani, s azt meg is kellene hallgatni. Különbözik ismét a régi hibába esünk, hogy nagyon sok gyerek életét és jövőjét tesszük tönkre. Mert ezzel a mostanában végzett kísérlettel nagyon rossz tréfát űzünk.

Tóth Lajos

A reform reformját csak afféle szállóigeként használjuk, jobbra azonban azt értjük rajta, hogy sok mindenben kell javítani és az öngazgatási átalakulás meggyorsítására van szükség. Kiindulópontul természetesen a kongresszusi határozatok szolgálhatnak, csak hogy ezek sem mindig elég precízek. Például az a tétel, hogy mindenkit alkalmassá kell tenni a továbbtanulásra meg a szakmára is, ez egy kicsit homályos. Ebből eredt ugyanis az, hogy egyikre sem képesítettünk. Vagy inkább csak a továbbtanulásra. Tehát most szükség volna a kongresszusi határozatok megvalósításának országos szintű elemzésére. Léteznek már ilyen törekvések. Országos szinten nem egyformán valósult meg a reform. A szlovénok később kapcsolódtak be, Bosznia-Hercegovina pedig a szlovénok mögött kullogott. Macedónia sajtóságos módon megőrizte a gimnáziumot. Mind ezt most hasznos és érdekes volna részletesen és tüzetesen elemezni.

Nagy László

Csak még valamit a pályaválasztással kapcsolatban. Valahol mi nagy hibát követtünk el annak idején, amikor a 9. és 10. osztályt beindítottuk. Akkor azt mondtuk, hogy a nyolcosztályos iskolában nem foglalkozunk tovább a pályaválasztással, átvisszük az egységes középiskola második osztályába, s ez ismét a foglalkoztatási érdekközösségre hárult. Szerintem ez nem elegendő, mert ezzel az iskolának és a társult munkának egyaránt foglalkoznia kell, hisz végeredményben ez egy igen bonyolult és fontos kérdés. Nem lehet pályaválasztást véghezvinni az egységes középiskola második osztályában, mert ez már késő. Most próbálunk visz-

szatáncolni, és azt mondjuk, hogy felújítottuk azokat a pályaválasztási tanácsadókat, csoportokat, amelyek az elemi és általános iskolában is voltak. Ezt már az óvódától kísérni kell, mert különben továbbra is ugyanezekkel a problémákkal küszködünk majd. Ez koncepció kérdése, és azt hiszem, hogy itt nagy bakot lőttünk. Egyetlen találkozástól a tanulóval nem várható el, hogy minden problémáját megoldjuk.

Tóth Lajos

Különbö van egy olyan vélemény is, miszerint minden rendben lett volna, ha a két alapvető tényező, a társult munka és az oktatás eléggé érett és felkészített lett volna. Persze, azt is annak idején kellett volna kivizsgálni, hogy ki mire képes és érett. A társult munkában például általában nem volt káderszolgálat, s mindjárt az elején azt kérték tőle, hogy mutassa ki, milyen szakemberekre van szüksége. A társult munka erre képtelen volt, holott az egész reform épp erre épült.

Garai László

Az előbb azt mondtuk: először hallgassuk meg a szakembereket és a pedagógusokat, akik már régóta foglalkoznak az oktatással. Én már kilenc éve járom az iskolákat, a diákokról és az oktatásügyi problémákról cikkezek, így tolmácsolhatom a diákok véleményét. Egyrészt a diákokét, másrészt a magamét. A reformot nyugodtabb légkörben kellett volna véghezvinni, mert így a diákok tájékozatlanok. A rendeteg változás és kapkodás miatt nem tudják, milyen szakok, milyen középiskolák, illetve egyetemi karok nyílnak, kiket vesznek fel és milyen feltétellel. A középiskolák ugyancsak bizonytalanok, gyakran felszámolnak bizonyos tagozatokat, ill. irányzatokat, vagy átköltöztetik őket például Kanizsáról Topolyára. A nemzetiségek helyzete még nehezebb, mert nekik kevesebb tagozat nyílik és így messzebbre kerülnek lakóhelyüktől. Egyelőre tehát a szülők és diákok egyaránt tájékozatlanok. A zavart csak tetézi a tantervek gyakori változása. Például történelemből három év alatt három tanterv és három tankönyv készült, illetve az utolsó még meg sem jelent, s máris elévült.

A másik dolog pedig, amiről beszélni szeretnék, a munkaszervezetek és az iskolák kapcsolata. Azokban az iskolákban, ahol a közvetlen termelésre képezik ki a tanulókat, pl. húsipar, faipar, fémipar, ott az együttműködéssel általában nincs probléma, ellenben egészen más a helyzet a nem termelő szakok, például a kórházak és az egészségügyi tanulók esetében, mivel a kórházak nem tudják őket anyagilag úgy istápolni, mint a társult munka.

Külön említést érdemel a tankönyvprobléma. A diákok általában és túlnyomórészt jegyzetelnek az órákon. A középiskolai szint a jegyzete-

lési, ill. diktálási módszernél magasabb színvonalat kíván. A taneszközök használata valóban nem kielégítő, de létezik ennek a problémának egy másik vetülete is, amit én taneszköz-mániának neveznék. Érttem pedig ezen azt, hogy azok az iskolák, amelyek rendelkeznek korszerű taneszközzel (akár zártláncú tv-rendszerrel is), azok sem használják ki őket. Hasonló jelenség figyelhető meg a tankönyvek esetében is. Például az általános iskolás tankönyvek színes, ötszínnyomásos, gazdag illusztrációs anyagát a középiskolák szegényes, illusztrálatlan tankönyvei váltják fel. Illetve a középiskolákban a tankönyvírást is az iskolaközpontra bízják.

A következő pedig az egyetem reformja. Reformáljuk az általános, a középiskolát, míg az egyetem reformja már 67 óta várta magára. Bár hébe-hóba módosítanak a nagyon csikorgó pontokon, de arra nem gondolnak, hogy összeegyeztessék a megreformált középiskola követelményeivel, tehát nem létezik egy folyamatos, összehangolt oktatási rendszer a legalsótól a legfelső fokig.

Szólni kellene arról is, hogy az ifjúság nem érzékeli kellően az előtte álló perspektívát és hiányzik belőle a munka iránti érdeklődés és szeretet. Gyakran elhangzik rólunk az a kérdés, hogy minek tanuljak, ha úgy sem akarok dolgozni. Ennek pedig számtalan vetülete van. Én itt csak egyet említenék, nevezetesen azt, hogy míg Nyugat-Európában a dolgozókat kizsákmányolják ugyan, de teszik ezt egy igen magas bérért, addig a fejlődő országokban a kereset nem olyan, hogy ebből a kenyér mellett kalácsra is futná. Tehát a dolgozóknak több mint 50 százaléka kénytelen munkája mellett jövedelemkiegészítési forrás után kutatni. A diákok tehát tanácstalanok, nem látják világosan, hogy mit érdemes dolgozni. Egyedül azt látják, hogy olyan szakmát kell választani, amelyben maszkolhatnak.

Beszélnünk kellene még az iskolarendszer nyitottságáról. Pl. ha valaki orvos akar lenni, az ésszerű módja az lenne, hogy elvégzi az általános iskolát, majd az általános középiskolát, az egészségügyi középiskolát, s végül az egyetemre iratkozik. Csakhogy nálunk, ha valaki orvos akar lenni, akkor nem tanácsos egészségügyi középiskolába iratkozni, mivel ezen a szakon nincs néhány olyan tantárgy (biológia, matematika, fizika), amely előfeltétele az egyetemre jelentkezésnek. Így azok a diákok, akinek tehetsége van, megkerülik az egészségügyi középiskolát, és valamely más szakra járnak (matematika-fizika) csak azért, hogy később magánúton pótolva a biológiát és a vegytant beiratkozhatnak az egyetemre.

Hiányolom azt is, hogy oktatási rendszerünkben nem alakult ki semmilyen differenciált foglalkozás a diákokkal, amely tekintettel lenne különböző képességeikre. Azzal, hogy az általános iskola alsó tagozatain, hasonlóképpen pedig az egyetemeken is könnyítik az egyik tanévből a másikba való átmenetet, azzal, hogy pl. az általános iskola második osztályából két egyessel is át lehet jutni a harmadikba, de hasonló a helyzet az egyetemen is, ezzel csak tovább devalváljuk az amúgy is devalválódott oktatási rendszerünket.

Tóth Lajos

Az egyetem ősi falait a reformok már évtizedek óta ottromolják, de a hullámok hol csak a falak fölött, hol pedig csak a réseken jutnak be. Mivel minden fokozaton keresztülhaladtam, s most az egyetemen dolgozom, jobban meg tudom ítélni a helyzetet. Van az újvidéki egyetemen egy úgynevezett fejlesztési központ. Végre megalakult, mert régóta hangoztatjuk, hogy a tudomány bölcsője az egyetem, s közben nem képes a saját fejlesztését tudományosan megalapozni. Ez most megalakult, és ha érvénye, valamint hatása is lesz, akkor előbb-utóbb változásokat is von maga után. Azt azonban már az első év után is érzékeljük, hogy milyen nehéz itt bármit is változtatni.

Csúvik József

Nagyon megkönnyítette helyzetemet az előbbi felszólaló, mert háromnegyed részét elmondta az én mondandómnak is. Én tehát most már csak távirati stílusban szólnék a színvonal-csökkenésről, amely már elkezdődik az elemiben, majd a középiskolában és az egyetemen folytatódik. Ezzel kapcsolatban fölteszem a kérdést, hogy foglalkozunk-e a jó tanulókkal? Mindig csak a gyöngé tanuló és a lamorzsolódás a téma, de mi van a jó tanulókkal, akik a gyengék miatt semmire sem haladnak. A színvonalat odáig csökkentjük már, hogy a jó tanulóknak otthon szinte nem is kell készülnie.

A másik dolog pedig, hogy reformra valóban szükség van, de nem olyan elkapkodott formában, ahogy eddig csináltuk. Az egységes középiskolában például az ősszel, közvetlenül a tanév kezdetén kaptuk meg a tantervváltoztatást, némelyik egységes középiskola pedig nem is tudott róla. Egymás között beszéltek meg, hogy ki mi szerint kezdű a munkát. Vagy pl.: a szakirányú oktatásban most egy kísérleti programot akarnak meghonosítani, s már föl is szólítottak néhány iskolát, hogy dolgozza ki hozzá a programot és vállalja a valóra váltását is. És vajon kik vállalják? Pl. Zsablya vagy Csóka, ahol most szeretnék kialakítani a szakirányú oktatást. Most, amikor már az új tanévben egy új reform szerint kezdünk dolgozni, kitalálunk egy hároméves iskolát.

Ennek kapcsán még megjegyezném, hogy nagy hiba az iskoláknak ez a hirtelen átállása egyik szakmáról a másikra. Most, amikor divatba jött a termelőszakmák szorgalmazása, most azok az iskolák is ezzel akarnak foglalkozni, amelyek eddig tisztviselőket képeztek. Természetes, hogy ehhez semmilyen feltételük sincsen meg, mert pl. egy fémes szakmához okvetlenül szükséges a műhely is. Konkrét példát mondok: Becsén is van fémes középiskola és Adán is, de itt már régen egy jól felszerelt műhelyben dolgoznak a tanulók. Mivel pedig ez bevált, most a zentaiak is nyitnak egy ilyen tagozatot. Sőt Csóka is bekapcsolódott; mezőgazdasági mechanikusokat és öntőket fognak képezni. Törökkanizsának és Kanižsának ugyancsak vannak ilyen tagozatai.

A tantervek sokszor a fellegekben járnak, olyan követelményeket támasztanak a szakirányú oktatással szemben, ami teljesen kivihetetlen, mert a termelőszakmára általában a gyengébb tanulók jelentkeznek. Annyira felapróztuk a szakmákat, hogy sokszor már kész humor: a vendéglátóiparban pl. külön képezik a levesfőző és hússütő szakácsokat?!

Pavlovics Éva

Hol vannak az iskolai szakszolgálatok? Adán beindult egy, s ennek örülünk, de sajnós, nem az iskolák, óvódák, középiskolák mellett, hanem a község keretében. Hol van azonban a pszichológus, pedagógus, andrológus, szociológus, aki a rossz tanulók problémáival foglalkozna. A helyett hogy a társadalom értékes tagjaivá nevelné őket, rájuk sűtik a bélyeget, hogy nem valók semmire. Nagyon fontos lenne, hogy egy ilyen ember legyen mellettük, mert a pedagógus nem isten. És jön a harmadik probléma, hogy nincs pénz. Nincs szükségünk a szakszolgálatokra, mert nincs rá pénz. Pedig nagyon nagy szükségünk van rá, mert az eltévelyedett fiatalok fejlődését nem képesek a pedagógusok kellőképpen irányítani.

Tóth Lajos

A szakszolgálat kérdése tágabb értelemben is érvényes. A köztársasági, a tartományi, a regionális oktatásfejlesztő (pedagógiai) szervezeteknek át kellett volna alakulniuk, mert több tekintetben nem felelnek meg a funkciójuknak. Egy szervezeti modellt kell kialakítani az iskolákban, a központokban, nem pedig a szakszolgálatot a meglévőbe behelyezni.

Cseh-pál Pál

Említette a tanár úr a pedagógusképzést. Nagyon rányomja a bélyegét oktatásunkra pl., hogy az iskolában mérnökök is előadnak, holott ők nem tanultak pedagógiát. Mert azelőtt a mester a műhelyben csak a gyakorlati tudást adta át a gyerekeknek, ezért kapta a fizetést. Manapság többször hajmeresztő pedagógiaellenes magatartásnak és viselkedésmódnak lehetünk a tanúi az ilyen, a pedagógusi pályára nem képesített szakemberek (mérnökök stb.) részéről. Ha már megemlégtettük, hogy a pedagógusképzés nagyon összetett, akkor azt is mondjuk el, hogy miért népszerűtlen. Lépten-nyomon fültanúi lehetünk ugyanis annak, hogy sok évi pedagógiai munka után az ember előbb-utóbb csak otthagya az iskolát.

Raffai Éva

Én elhatároztam, hogy nem szólok hozzá, mert annyi ilyen kerekasztal-beszélgetésen vettem már részt mint óvónő, de mégis kikívánczik belőlem valami. Mindig úgy tudjuk, és úgy mondjuk a magunkét, ponto-

san tudjuk, hogy mit kellene tenni, s akkor jön egy merőben más program, amit teljesítenünk kell. Most például egy új elképzelésről beszélünk, amiről már eleve tudjuk, hogy nem jó. Akkor miért nem lehetett a réginek addig érvényben maradnia, amíg egy jobbat nem tudunk helyette? Hogy négy-öt év múlva ne kelljen ismét azt mondani: egy olyan generáció került ki az iskolapadból, amelynek sem az elméleti, sem a gyakorlati tudása nem felel meg az elvárásoknak. Megint csak úgy érzem, hogy nagyon zűrzavaros 4—5 év előtt állunk és négy-öt generáció ismét el fog csúszni. Véleményem szerint meg kellett volna hagyni az anyaiskolákat. Ki mérvadó rá, hogy azt mondja: nem lehet. Inkább a pedagógusokat kellett volna átirányítani, hogy ha kell, szakmai profiljuknak megfelelően, hogy pl. ne Csókán, hanem Zentán tanítsanak. És a diák is üljön a buszra. Igaz fárasztó ez, de mi valamikor Újvidékig mentünk, hogy óvónők lehessünk. Aki pedig pincér vagy szakács akart lenni, az elment Szabadkára. A mai világban inkább a közlekedést kellene még fejleszteni, mintsem az iskolákat, szakmákat aprózni, hogy végül sehhol se legyen megfelelő káder. A csókai iskolában is majd lesz húsz olyan mérnök, aki ugyanúgy fog viselkedni, ahogy a doktor úr mondja.

Most három órát beszélgettünk, és azzal az érzéssel megyünk haza, hogy nem csináltunk semmit, mert nem tudunk változtatni a dolgokon. Csak jeleztük a problémát, és minden megy a régi kerékvágásban, vagy egy újban, ami még rosszabb lesz.

Ha legalább úgy mehetnénk el, hogy reménykedhetnénk a helyzet jobbra fordulásában. Tessék elképzelni azt a középiskolai pedagógust, aki mindezek után, érthetően, nem meggyőződéssel csinálja munkáját. Ezek nem kis dolgok, s szerintem országos összefogásra van szükség a megoldásukhoz.

Tóth Lajos

A kérdést a kolléganő helyesen vetette fel, de azért az ilyen őszinte, nyílt szívű beszélgetés hatásfoka tekintetében nem kell ennyire borúlátónak lenni. Elsősorban minden érdekelt alanynak nagy szüksége van a sokoldalú, tárgyilagos tájékoztatásra, és ami itt elhangzott, az a jelenlévők által és a Létünk hasábjain másokhoz is eljut. Remélhetőleg eljut az illetékes szervekhez is és gondolkozásra, tettekre fog készíteni.

Sok fontos, időszerű kérdést itt csak érintettünk. A felvetett kérdésekben, értékelésükben általában egyetértettünk, bár más-más szemszögből világitottuk meg őket.

Mindannyian érezzük a felelősséget, és azt szeretnénk, ha szakirányú oktatásunk fejlődése-fejlesztése megfelelő mederbe terelődne, hogy minél közelebb kerüljünk a kitűzött nagy és nemes célhoz — oktatási rendszerünk szocialista öngazgatású átalakulásához.